

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ: ЄВРОПЕЙСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ

У новому тисячолітті загальною проблемою для людства стає збереження екологічної збалансованості, раціональне використання природних ресурсів, захист води, ґрунту та повітря від забруднення. В умовах воєнного стану підтримання необхідного балансу між економікою, суспільством та навколишнім середовищем може бути досягнуто лише шляхом формування нової екологічно обґрунтованої та економічно оптимальної моделі розвитку - сталого розвитку.

Екологічна безпека в умовах будь якої кризи стикається з загрозами антропогенного та природного характеру, зрозуміло не виключено і діяльність людини [1, с. 89]. Захист навколишнього середовища під час економічних чи природних катаклізмів потребує дієвих та економічно обґрунтованих заходів направлених на зменшення впливу від таких негативних факторів діяльності людини, як: забруднення, виснаження ресурсів та техногенні аварії, ослаблення екологічного контролю та перенаправлення ресурсів на інші сфери.

У кризі екологічна безпека визначається станом захищеності довкілля та життєво важливих інтересів людини від можливих негативних наслідків як господарської діяльності так і надзвичайних ситуацій природного, техногенного та воєнного характеру, які можуть виникнути чи загостритись під час кризи. В таких умовах потрібні нові інноваційні підходи та рішення [2, с. 245], які мінімізували наслідки невиправданої діяльності людини та забезпечили екологічну безпеку, в тому числі в умовах кризи.

Вирішення екологічних проблем, особливо в умовах кризи, повинно бути зосереджено на досягненні сталого розвитку, охорони здоров'я людини, раціональному використанні ресурсів, міжнародній співпраці, передбачати комплексне законодавче регулювання, запровадження принципів циркулярної економіки (сортування сміття, зменшення та переробка відходів), стимулювання енергоефективності та переходу до зелених технологій, підтримка відновлюваних джерел енергії, розвиток екологічно чистого транспорту, підвищення екологічної освіти та посилення міжнародного співробітництва.

Зрозуміло, в умовах будь яких кризових ситуаціях екологічна безпека має суттєві виклики, розглянемо їх:

1. Природні та техногенні ризики - під час кризи передбачається зниження інвестицій у безпеку. Природні ризики зумовлені силами природи, тоді як техногенні ризики виникають як наслідок людської діяльності та роботи технічних систем. Наслідки - посилення впливу людини на природні ресурси, збільшення кількості техногенних аварій та катастроф, погіршення стану довкілля [3, с. 129].

2. Зниження екологічного контролю – в умовах кризи державні органи влади (особливо на місцях) можуть послаблювати екологічні вимоги та нагляд, що призводить до погіршення стану довкілля, що проявляється у забрудненні води, повітря та ґрунтів, відсутності нестачі питної води, та зростає внаслідок антропогенного впливу. Неконтрольована діяльність людини та недостатнє впровадження екологічних вимог унеможлиблює досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення права громадян на безпечне довкілля.

3. Недофінансування програм та заходів з екологічної безпеки - обмеженість бюджету не дозволяє інвестувати в охорону навколишнього середовища та реалізацію екологічних програм, призводить до кризового стану довкілля, включаючи забруднення води, накопичення відходів та ерозію ґрунтів, унеможлиблює впровадження необхідних природоохоронних заходів та моніторингу стану довкілля. Таке порушує права громадян на безпечне довкілля.

4. Конкуренція за ресурси - під час кризи відчувається загострення конкуренції за обмежені природні ресурси між суб'єктами (людьми, компаніями, видами живих організмів), необхідні для їх існування та розвитку, що може призвести до їх виснаження та подальшого руйнування екосистем та природного середовища. Конкуренція за ресурси в економіці це суперництво за вигідніші позиції на ринку, що спонукає до ефективнішого використання ресурсів та інновацій, у життєдіяльності – це боротьба за виживання.

Для забезпечення та підтримки екологічної безпеки необхідний перехід до сталого розвитку із впровадження ключових підходів та рішень, таких як:

- впровадження «зеленої політики та курсу» - забезпечує інтеграцію екологічних цілей в економічні та соціальні процеси [4, с. 250];

- стійкий розвиток - гармонізує економіку, суспільство та навколишнє середовище, запобігає виснаження ресурсів та деградацію екосистем, природного середовища;

- збереження та покращення якості довкілля - зменшує забруднення повітря та води, що є одними з найактуальніших екологічних ризиків, забезпечує охорону біорізноманіття та раціональне використання природних ресурсів;

- перехід на відновлювані джерела енергії - зниження залежності від викопного палива та зменшення забруднення навколишнього середовища;

- циркулярна економіка - допомагає зменшити споживання первинних ресурсів та мінімізувати відходи, відходи стають ресурсами [5, с. 130];

- скорочення споживання та переробка – забезпечує економію ресурсів, зменшення використання одноразового продукту (пластику), роздільний збір та сортування сміття на переробку;

- екологічний транспорт - знижує викиди шкідливих речовин в атмосферу за рахунок вибору та розвитку екологічних видів транспорту;
- захист природних територій - збереження біорізноманіття для підтримки балансу в природі (активні заходи щодо лісовідновлення та інших природних ресурсів);
- інновації та технології - є ключовим елементом європейської стратегії в галузі екологічної безпеки, інвестиції в зелені технології включають - чистий транспорт та стійке виробництво;
- екологічна освіта - сприяє формуванню екологічної культури та екологічної свідомості суспільства, відповідального ставлення до довкілля, формує екологічно відповідальну поведінку, особливо у молоді, підвищує обізнаність населення про проблеми екології та способи їх вирішення, заходи впливу на екологічну безпеку, заохочує активну участь громадян у вирішенні екологічних проблем;
- міжнародне співробітництво - дозволяє спільно, двох або більше суб'єктів (країнам, організаціям, компаніям, фізичним особам), вирішувати глобальні екологічні проблеми в різних сферах діяльності для досягнення спільних цілей за рахунок участі у міжнародних угодах та програмах з охорони навколишнього середовища [6, с. 122].

Отже, екологічна безпека як ключовий фактор забезпечення сталого розвитку завдяки своїй структурі та національним пріоритетам є невід'ємною частиною концепції національної безпеки, вона повинна бути включена до стратегії національної безпеки нашої держави.

Список літератури

1. Іваненко В. С. Екокроки для відновлення природи України після війни. Продовольча безпека України в умовах післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 28-30 травня 2025 р.) / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв: МНАУ, 2025. С. 88-90. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-86-5-27>.
2. Сухорукова А. Л. Стратегічні орієнтири державного регулювання процесу забезпечення продовольчої безпеки в умовах трансформації національної економіки. Продовольча безпека України в умовах післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 28-30 травня 2025 р.) / Міністерство освіти і науки України ; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв : МНАУ, 2025. С. 244-246. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-86-5-80>.
3. Курепін В. М. Іваненко В. С. Взаємодія місцевих органів влади та засобів масової інформації як фактор реалізації інформаційної політики при надзвичайних ситуаціях. Modern Economics. 2025. № 49(2025). С. 124-132. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V49\(2025\)-17](https://doi.org/10.31521/modecon.V49(2025)-17).
4. Сухорукова А. Л., Ческідова І. О. Антикризовий менеджмент банківських установ в умовах пандемії // Інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання в умовах COVID-19 : X Міжнародна наук.-практ. конф. (Харків, 18-19 листопада 2021 р.). Харків : Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. 2021. С. 249-251. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15437>.
5. Іваненко В.С. Побудова стійкого майбутнього: проектування екологічно чистих будівель та енергоефективного будівництва. Green Construction (Зелене будівництво) : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 13-14 травня 2025 р.). Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2025. С. 127-130. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/21514>.
6. Курепін В. М. Засади економічності та національної безпеки повоєнної України. Продовольча безпека України в умовах післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 28-30 травня 2025 р.) / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв : МНАУ, 2025. С. 121-124. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-86-5-38>.